

Bos in beweging

Een natuurlijk veerkrachtig bos simuleren of stimuleren

In het Vakblad NBL van januari 2020 pleit Sander Wijdeven voor een actieve ontwikkeling van rijkgeschakeerde boslandschappen met een grotere ruimtelijke én ecologische variatie van zowel oude boskernen, jonge bosvlakken als kleinere en grotere open plekken. Hij pleit daartoe een actief bosbeheer in te zetten, waarin naast selectieve uitkap, ook gewerkt wordt met een brede variatie van kleinere en grotere groepenkap.

Maar legitimeert het simuleren van een grotere variatie wel het herhaaldelijk machinaal ingrijpen? Is het werken met kaalkap en herplant daartoe noodzakelijk? Is een natuurlijk, rijk veerkrachtig en gevarieerd boslandschap niet ook te ontwikkelen door de onderliggende natuurlijke processen te stimuleren?

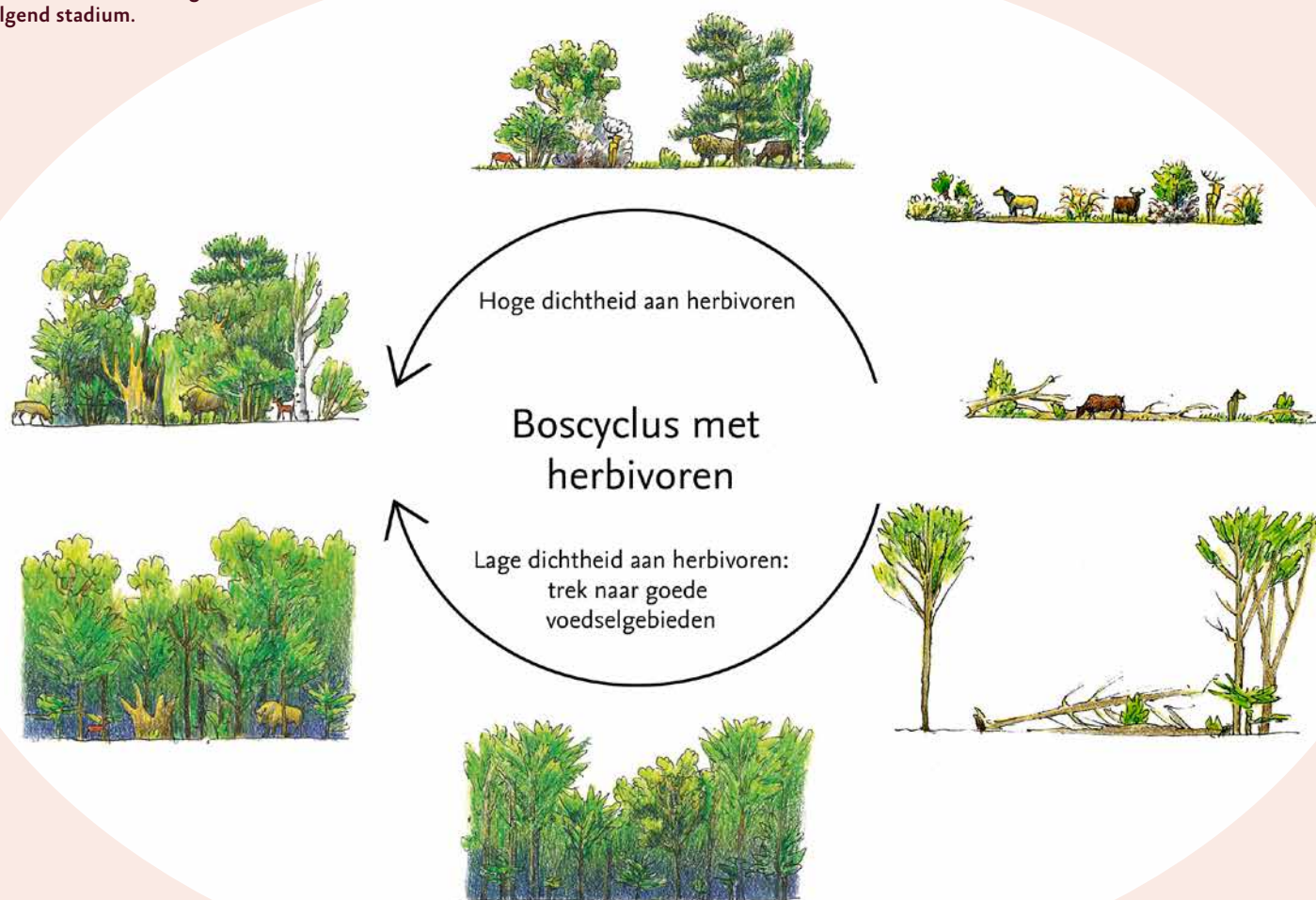
De boscyclus. De pijlen van successie staan nu linksom, maar door een (tijdelijk) hogere graasdruk kan de successie ook rechtsom gaan. Andersom geldt dat een tijdelijke vermindering van graasdruk leidt tot het doorgroeien naar een volgend stadium.

Laten wij als reëel vertrekpunt nemen dat een natuurlijk boslandschap altijd in verandering is. Spontane vestiging, groei en afbraak zijn de kern van elk bosecosysteem. De natuurlijke herstelkracht van bossen maakt een incidentele selectieve uitkap mogelijk, en is dan ook de basis van het natuurvolgend bosbeheer, Pro Silva-beheer en geïntegreerd bosbeheer (drie verwante vormen van uitkapbeheer). Maar zelfs structuurrijke oude kernbossen hebben niet het eeuwige leven. Ze zijn een van de fases in een natuurlijke boscyclus. Afhankelijk van de lokale condities en de wisselende invloed van grazers, branden, stormen en plagen wisselen in natuurlijke bossen gesloten, half-open bossen en zelfs open bosweides elkaar af.

De successie van open grasland via struwelen en halfopen bos naar gesloten bos is niet lineair, maar wisselend in snelheid én richting. Bij geen of weinig grazers kan het landschap snel dichtgroeien. Bij een lage begrazingsdichtheid breiden struwelen, doornstruiken en bosjes zich langzaam uit en wint metertijd de bosontwikkeling en gaat de cyclus richting gesloten bos. Bij (tijdelijk) hoge graasdruk zal de successie in omgekeerde richting verlopen. Omdat een ouder bos toegankelijker is voor grote grazers kan zich op open

plekken makkelijker een grazige vegetatie ontwikkelen. Op den duur kan zich daaruit een bijna parkachtig open bos ontstaan: grote oude bomen op afstand van elkaar omgeven door kortgrazig grasland. Als in dit parkachtige landschap de oude bomen wegvallen ontstaat nieuwe openheid waar de successie naar bos opnieuw begint. Daarbij completeren en versterken diverse afbraakprocessen elkaar: door grazers geschilde bomen zijn vatbaarder voor schimmels of insectenvraat. Storm, windhozen, branden, extreme droogtes of extreme natheid, spelen als natuurlijk proces een belangrijke rol. De laatste stukken bosweide in Europa en het spontane ontstaan van soortenrijke halfopen bossen in nieuwe natuurgebieden laten zien dat zich in onze klimaatzone onder een relatief forse graasdruk zeer rijke ecosystemen kunnen vormen.

De mogelijkheid van vrije migratie is daarbij een wezenlijke factor. Waar bos en open land, voedselrijke natte gebieden en arme droge gronden met elkaar in verbinding staan zullen de dichtheden en samenstelling van de grote grazers voortdurend wisselen. Bossen bieden minder voedsel, maar meer beschutting in gure wintertijden en zoogperiodes.

Hier moet uiteraard ook de impact van de aanwezigheid van predatoren (wolf, lynx, beer) niet onbenoemd blijven. Om predatierisico's te vermijden trekken grazers meer rond, vermijden ze gevaarlijke plekken en leven ze in grotere groepen, waardoor hun invloed op het boslandschap verandert. Plekken waar roofdieren in hinderlaag kunnen liggen of waar ze moeilijk kunnen ontsnappen worden vermeden.

Wat wij duidelijk willen maken is dat degradatie van gesloten bos naar halfopen bos en zelfs open land ook een natuurlijke plaats heeft en een heel rijke ecologische betekenis heeft. Kaalkap is vergeleken in dit licht eigenlijk slechts een beperkte simulatie van het rijke natuurlijke proces dat bij spontane bosontwikkeling plaats kan vinden. Groepenkapping en kapvlaktes, zelfs al wordt de omvang in de nieuwe Bossenstrategie beperkt tot 0,5 hectare, leiden nagenoeg altijd tot verlies aan bodemvruchtbaarheid, opgeslagen koolstof en landschapsschoon.

Natuurlijk, open kapvlaktes bieden tijdelijke kansen voor andere soorten, maar er is geen plaats voor de vele soorten en rijkdom aan ecologische verschijnselen die een rol spelen bij de langjarige natuurlijke afbraakprocessen. De onderlinge wisselwerking tussen de vele ecologische processen zijn de voorwaarde van de veerkracht van ecosystemen. Want niet zo zeer het aantal verschillende soorten (de bio-diversiteit) maakt een bos rijker, maar de variatie in hun onderlinge interacties, en hun interacties met de bodem, het dode hout, de lucht, het weer maakt een bos zo rijk (de eco-diversiteit). Niet de veelheid aan wat er is, maar de veelheid aan wat er gebeurt.

De afgelopen decennia is in vele natuurontwikkelingsgebieden al aangetoond dat de ontwikkeling vanuit graslanden, via struweellandschappen naar half-open bossen daadwerkelijk mogelijk is. De komende jaren zouden wij als ARK daar graag nog een stap bovenop doen. In gebieden als het Brabantse Groene Woud en op de (zuidelijke) Veluwe willen wij (met u?) aantonen dat de ontwikkeling van een gevarieerd boslandschap ook mogelijk is vanuit onze bestaande bosbouwgebieden. Hoe ook daar onder spontane ecologische processen een hoge bio- en eco-diversiteit kan ontstaan, een grotere CO₂-vastlegging optreedt én een renderende houtproductie via selectieve uitkap mogelijk is. Gewoon doen.

Jos Rademakers, Leo Linnartz
ARK Natuurontwikkeling
jos.rademakers@ark.eu
leo.linnartz@ark.eu